

حیا و عفت زنان و نقش آن در منتظرپروری

زهرا علوی^۱

چکیده

نوشتار حاضر با موضوع «حیا و عفت زنان و نقش آن در منتظر پروری» به تبیین جایگاه عفاف و حیا در قرآن پرداخته و جلوه‌های گوناگون حیا و عفت در سه حوزه خودسازی، دگرسازی و زمینه‌سازی را مورد بحث قرار داده تا جایگاه منتظر را در این سه حوزه تحلیل کرده و به این وسیله یکی از راه‌های حرکت به سوی جامعه مهدویت تبیین شود. به طور یقین نیروی درونی عفت و حیا که قرین با تقوای الهی است، عامل بسیار مهم و بزرگی است که در پرتو آن افراد منتظر تربیت یافته و جامعه را برای پذیرش حکومت آخرین ذخیره الهی آماده می‌کند.

واژگان کلیدی: حیا، عفت، حجاب، انتظار، منتظر.

۱. مقدمه

در دعای مأثور از امام زمان که در سننامه بزرگ تربیتی است، آمده است: «وعلى النساء بالحیا والعفة؛ و بر زنان حیا و پاکدامنی تفضل بفرما». آموزه‌های مهدوی می‌تواند نقش بسیار ارزشمندی در زندگی منتظران و به خصوص زنان داشته باشد. در دعای «اللهم ارزقنا توفیق الطاعة و...» که منتصب به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است و مرحوم کفعمی در *المصباح و بلد الامین*، اولین کسی است که آن را نقل می‌کند، امام در میان همه صفات، حیا و عفت را برای زنان از درگاه خداوند می‌خواهد که بسیار جای تأمل دارد.

از آنجاکه یکی از وظایف منتظران، شتاب در برآوردن خواسته‌های امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است، بنابراین، شخص منتظر باید در تحقق آن در زندگی خود بکوشد. منتظر کسی است که دارای نوعی آمادگی است؛ آمادگی برای پاک شدن، پاک زیستن و دور ماندن از زشتی‌ها و وصول به تزکیه نفس که با تلاش و کوشش پیگیر و خستگی‌ناپذیر خود را برای شرکت در نهضت عظیم ایمانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف که شکست تاریکی‌ها، فسادها، جنایت‌ها و قدرت طاغوت‌ها و برپایی حکومت عدل الهی و تحقق قول و ایمان خداوند است، آماده می‌کند. منتظران، همه افراد جامعه اعم از زن، مرد، پیر، جوان و... هستند، اما در این نوشتار از زنان منتظر بحث می‌شود.

حیا و عفت نیرویی درونی است که در رفتار فرد نمایان است. منتظران به ویژه زنان با بهره‌مندی از تربیت مهدوی، خود را تحت ولایت و تربیت امام خویش قرار می‌دهند. حیا و عفت

۱. دانش پژوه دوره دکتری، رشته علوم قرآن، گرایش تربیتی، مجتمع آموزش عالی بنت الهدی.

از موضوعاتی است که در طول تاریخ آراء و تفسیرهای گوناگون در مورد آن صورت گرفته و توانسته تحولات عظیمی را ایجاد کند و نویسندگان زیادی به این مسئله پرداخته اند. در رابطه با موضوع عفت در این نوشتار سؤالات زیر بررسی شده است.

- حیا و عفت تا چه اندازه مورد توجه اسلام قرار گرفته است؟
- جلوه های حیا و عفت کدامند؟
- مسئولیت زنان در ارتباط با منتظر پروری در بعد حیا و عفت چیست؟
- نقش حیا و عفت در زندگی منتظران با نگاه جامعه شناسی و درون دینی، چیست؟

۲. اهمیت و سفارش اسلام به حیا و عفت

امام صادق علیه السلام ایمان و حیا را قرین یکدیگر دانسته و فرمود: «لا ایمان لمن لا حیا له؛ کسی که حیا ندارد ایمان ندارد». رئیس مکتب جعفری، شیعیانش را مورد خطاب قرار داده و به آنها سفارش می کند کسی که ایمان دارد، حیا دارد و فردی که حیا ندارد نمی توان او را مؤمن خواند. رسول خدا صلی الله علیه و آله در کنار ستایش صفت حیا برای عموم آن را برای زنان نیکوتر دانسته و فرمود: «الحیا حسن لکنه و فی النساء احسن؛ و بدترین زنان را کسانی دانسته که از این ویژگی سرمایه کمتری دارند». «شر نسائکم... القلیله الحیاء؛ بدترین زنان شما کم حیاترین آنها است». حیا یک انگیزه درونی است که در رفتار ظهور یافته، زن را به سوی کمال و ایمان فرامی خواند و سبب می شود که فرد در پیشگاه خداوند و بندگان او بزرگواری یافته و مقامی والا به او ارزانی کند. هر چه حیا در زن بیشتر باشد، پایبندی او به عفت و پاکی و حجاب بیشتر است. (موحد قزوینی، ۱۳۸۸، ص ۷۰) اسلام برای زنان عزت و شخصیت و بزرگواری به ارمغان آورده و به زنان سفارش می کند که این صفات در سایه عفت و حیا به اوج و کمال می رسد.

۳. جلوه های عینی حیا و عفت

دین مقدس اسلام به عنوان آیین جامع و کامل خداوند دستورهای حکیمانه ای مبتنی بر لزوم عفت و حیا در ابعاد گوناگون مطرح کرده که رعایت این امور حفظ عفت و حیا و اعتلای روح را به دنبال دارد.

۳-۱. عفت در نگاه

زنان منتظر می دانند که قرآن و اهل بیت زنان را به حیا عفت دعوت می کنند. «وقل للمومنات یقضن من ابصارهن؛ و به زنان با ایمان بگو چشم های خود را فروگیرند» (نور: ۳). کنترل نگاه

زمینه‌ای برای حفظ حیا و عفت است و رهاکردن چشم، قلب انسان را غافل کرده و چشم به دنبال هوس می‌رود. حضرت علی علیه السلام سرانجام عدم کنترل دیده را چنین توصیف می‌کند: «اذا ابصرت العين الشهوه القلب عن العاقبه؛ هنگامی که چشم در امور شهوت رانی تیز شود، قلب انسان از عواقب شوم آن کور می‌گردد». ترک نگاه‌های حرام، غنچه‌های عفت و حیا را در وجود انسان شکوفا می‌کند، در غیر این صورت باید به دنبال خواهش‌های نگاه گام برداشت. (موحد قزوینی، ۱۳۸۸)

۲-۳. عفت در گفتار

قرآن کریم به زنان سفارش می‌کند که در گفتار خود نرمی و طنازی نداشته باشید. تعبیر به «طمع بیمار دلان» تعبیر لطیفی است که احساس هر زن غیرتمند را برمی‌انگیزد که عفت خود را حفظ کنند و خود را از ننگ طمع افراد ناپاک و آلوده دل برهانند (موحد قزوینی، ۱۳۸۸، ص ۳۰): «ان اتقین فلا تحضعن بالقول فیطمع الذی فی قلبه مرض و قلن لهم معروفًا؛ به ناز سخن نگوئید تا کسی که دلش بیمار است در شما طمع نکند و سخن پسندیده بگوئید» (احزاب: ۳۲). زنان باید از سخن گفتن با تبسم و الفاظ شیرین و نازک با مردان بپرهیزند؛ زیرا این کار دل‌های بیمار را تحریک کرده و آنها را وادار می‌کند که متعرض تر شده و شرافت را در معرض خطر قرار دهند (موحد قزوینی، ۱۳۸۸، ص ۱۳۴).

اگر زن مسلمان جایگاه و نقش خود را نشناسد و بدون حفظ اصول و حریم‌ها وارد جامعه شود، کارکردی فراتر از آنچه که زن هویت باخته غربی به آن دچار شده است، نخواهد داشت و رفتارهای غیر اخلاقی یعنی، با ناز و کرشمه و به گونه‌ای تحریک‌آمیز با مردان سخن گفتن و حرکات سبک از خود نشان دادن، عفت زن را پایمال می‌کند. برای حفظ وقار و عفت، خداوند می‌فرماید: «و سخنی پسندیده بگوئید». زن مسلمان برای حفظ حیا و عفت خویش بر خود لازم می‌داند که به طور عادی و بدون زیباسازی لحن، سخن بگوید و سخن گفتنش سنگین و همراه با وقار و ادب و احترام که درخور او باشد، آن هم به اندازه لازم. (موحد قزوینی، ۱۳۸۸، ص ۱۳۵)

زن منتظر با بهره‌مندی از تربیت مهدوی که برای آنها از خداوند درخواست عفت و حیا می‌کند، می‌کوشد گفتارش به گونه‌ای باشد که هیچ آسیبی به سنگر عفت او نرساند و وجود پاکشان را از طمع افراد بیمار دل حفظ کند.

۳-۳. عفت در رفتار

«رفتار، میوه شناخت است و بسته به میزان بینش و اعتقاد در رفتار نیز تغییرات کمی و کیفی

فراوانی حاصل می‌شود». (معین الاسلام، ۱۳۸۸، ص ۱۹۲). زن منتظر با توجه به اینکه رفتارهایش بیانگر عفت و حیا و اوست خود را مستلزم عمل به دستورات اسلام می‌داند تا در پرتو آنها و دعای امامش به سوی قرب الهی گام برداشته و زمینه ساز دولت مهدوی شود. «ولایضیرن بأرجلهن لیعلم ما یحفیبن زینتهن؛ آنها به هنگام راه رفتن پاهای خود را به زمین نزنند تا زینت پنهانشان آشکار نشود و صدای خلخالی که برپا دارند به گوش رسد» (نور: ۳۲).

آنها [زنان] در رعایت عفت و دوری از اموری که آتش شهوت را در مردان شعله ور می‌کند و ممکن است منتهی به انحراف از جاده عفت شود، آنچنان باید دقیق و سختگیر باشند که حتی از رساندن صدای خلخالی که در پای دارند به گوش مردان بیگانه خودداری کنند و اینگونه باریک بینی اسلام در این زمینه است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ۴۴۱/۱۴)

این مطلب بیانگر آن است که اسلام به قدری در مورد حفظ حریم عفت، پافشاری می‌کند که حتی اجازه چنین کاری را نمی‌دهد. بنابراین، به طریق اولی انجام هر عملی مانند سبکی و هرزگی و... که آتش شهوت جوانان را شعله ور می‌کند، اجازه نخواهد داد.

یوسف غلامی (۱۳۸۱) در کتاب رازیک فریب سخن گفتن و راه رفتن را از دشوارترین کارها دانسته و می‌نویسد:

رفتار زن به هر شکل باشد دارای پیام است، راه رفتن، نگاه کردن، سخن گفتن و پوشش او همه زبان ارتباط وی با دیگران است و این امر انکار نشدنی است. به یاد دارم زمانی که دختر و پسر جوانی را به جرم ناپاکی دستگیر و محاکمه کردند. از پسر پرسیدند: چگونه مطمئن شدی که این دختر به پیشنهاد گناه پاسخ مساعد می‌دهد؟ با چشم حرکتی انجام داد؟ گفت: نه، جز اینکه احساس کردم اگر به گناه تمایل نداشت از نگاه من به نرمی استقبال نمی‌کرد.

۴. حیا و عفت در پوشش

پوشش و حجاب ملازم حیا و عفت است، چنانچه حیا و ایمان ملازم یکدیگرند. به همین دلیل یکی از ثمرات عفت و حیا درونی به صورت حجاب و پوشش تبلور پیدا می‌کند. قرآن کریم پوشش را یکی از ویژگی‌های مهم زن مسلمان می‌داند: «ولایضیرن بمجمرهن علی جیوبین؛ روسری‌های خود را بر سینه خود افکنند» (نور: ۳۰).

خمر، جمع خمار (بروزن حجاب) در اصل به معنای پوشش است، ولی بیشتر به چیزی گفته می‌شود که زنان با آن سر خود را می‌پوشانند (روسری). جیوب جمع جیب به معنی یقه پیراهن است که از آن تعبیر به گریبان می‌شود و گاه قسمت بالای سینه به تناسب به مجاورت با آن نیز است. زنان

قبل از نزول این آیه روسری خود را به نشانه یا پشت سر می افکندند، به طوری که گردن و کمی از سینه آنها نمایان می شد. قرآن دستور می دهد روسری خود را برگریبان خود بیفکند تا هم گردن و هم آن قسمت از سینه که بیرون است، مستور شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ۱۴/۴۴۰)

حجاب صدفی است که نگهبان حیا و عفت زن است و او را از نگاه های آلوده و طمع بیمار دلان حفظ می کند. در جهان آفرینش، همه موجودات ظریف و ضربه پذیر در پوشش های آسیب ناپذیر قرار گرفته اند. این پوشش مطابق موقعیت هر موجود به خوبی از آن محافظت می کند. خداوند، مغز ظریف و حساس آدمی را که با کمترین آسیب لطمه می بیند در محل سخت و نفوذ ناپذیری قرار داده تا از آسیب ها دور بماند. زیان پذیری و پیامدهای آسیب او به مراتب بیشتر از آسیب مغز است. اگر زن آسیب دیده و به انحراف افتد هزاران نفر توسط او به راه باطل قدم می نهد. زن با پوشش مانند باغ میوه است که دورش حصار باشد، باغی که دیوار دارد بدون هیچ تابلو و اعلامیه به رهگذران خود می فهماند که دسترسی به گل و میوه من جز برای صاحبم ممنوع است. (غلامی، ۱۳۸۱، ص ۹۷-۹۸)

۱-۴. انتظار و مسئولیت منتظران مؤمن

مسلمانان در برابر امام عصر خود حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف مسئول هستند و برای زمینه سازی ظهور آن حضرت وظایفی دارند. منتظرین راستین با پذیرش این مسئولیت ها، خود و جامعه خود را برای پذیرش حکومت عدل الهی آماده می کنند. زنان علاوه بر نقش عمومی که همه بر عهده دارند، در مواردی به طور خاص مسئول وظایف خطیر هستند که یکی از آنها توجه به امر عفت و حیا است که در سه حوزه خودسازی، دگر سازی و زمینه سازی قرار می گیرد. (هاشمی شهیدی، ۱۳۹۲، ص ۲۰۹)

۲-۴. خود سازی

نخستین وظیفه شخص منتظر، خودسازی، تربیت نفس و آمادگی برای ظهور آخرین ذخیره الهی است. در روایات یکی از ویژگی های بارز اصحاب امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف موضوع اطاعت و پیروی از دستورات آن بزرگوار است. امام صادق ع می فرماید: «وهم اطوع له من الامة لسيدها؛ فرمانبرداری اصحاب حضرت مهدی از کنیز نسبت به مولای خود بیشتر است» (مجلسی، بی تا، ۵۲/۳۸). مسئله بسیار مهمی که هر منتظر باید سرلوحه عمل خود قرار دهد، امر اطاعت از امام غائب است که دارای ارزش و نشانه یک منتظر واقعی است. زن منتظر می داند که:

- یکی از دستورات مهم و اساسی اسلام رعایت حجاب و عفاف است که برای حفظ شخصیت

و حریم فرد و جلوگیری از انحرافات اجتماعی وضع شده است.

- عفت و حجاب ارزش و شخصیت زن است.

- اطاعت از امام زمان عجل الله تعالی فرجه الکریم اطاعت از خداوند است: «من اطاعنا فقد اطاع الله؛ کسی که از ما

اطاعت کند خدا را اطاعت کرده است». (مجلسی، بی تا، ۲۷ / ۸۸)

- با توجه به دعوت دین و نیز درخواست و دعای امام زمان عجل الله تعالی فرجه الکریم که از خداوند برای زنان

عفت و حیا را درخواست می کند، حفظ و کسب عفت و حیا عامل بسیار مهمی در خودسازی و

آمادگی فردی برای امر فرج است؛ زیرا حیا و دین قرین یکدیگرند.

۴-۳. دگرسازی

تردید نیست که رسالت عظیم یک منتظر فقط با خودسازی تأمین نمی شود. بر هر انسان

مسلمان منتظر لازم است که در عین خودسازی تا آنجا که امکان دارد به دیگران هم در ایفای

نقش منتظر یاری رساند. زنان به عنوان نیمی از پیکره اجتماع و مهم ترین عامل انتقال ارزش ها

در خانواده و به تبع در عرصه های اجتماعی هستند. زن با تأثیرات شگرف خویش در جامعه

کوچک تریعی خانواده، بنیان های جامعه را تحت تأثیر قرار می دهد. زن منتظر می داند که عدم

حجاب و عفاف موجب تزلزل بنیان خانواده و تهدید استحکام خانواده می شود. عفاف و حجاب

عامل تمرکز محبت زن و مرد بوده و تحکیم خانواده را به دنبال دارد. (بانکی پور فرد، ۱۳۹۱، ص

۳۳-۶۳)

عمده ترین نقش زن منتظر، منتظر پروری است که می تواند با رعایت موازین زیر بذر حجب و

حیا را از همان ابتدا در دل فرزندان کاشته و نهال عفت را در وجودشان به ثمر رساند:

- پایبندی مادر منتظر به حجب و حیا که فرزندان به عنوان الگو به او می نگرند؛

- مدیریت خانواده به صورتی که فضای خانه سرشار از یاد امام زمان، دعاهای آن امام و انتظار

امام از آنها است؛

- آموزش حجاب و حیا و پرورش نسل محجوب و با حیا؛

- حفظ دین با حیا و حجاب خود؛

زن منتظر وظیفه خود می داند تا با جان و دل به حفظ و دفاع از اسلام از طریق حفظ عفاف و

حجاب خویش بپردازد. او می داند که دشمنان اسلام برای خاموش کردن چراغ اسلام می کوشند

تا عفاف و حجاب را از جامعه اسلامی بردارند، پس اگر آزادی و حقوق زنان را مطرح می کنند و به

این وسیله بی حیایی و بی عفتی را گسترش می دهند، انگیزه ای جز نابودی شخصیت واقعی زنان

و نابودی اسلام ندارند.

- رشد و بالندگی زنان در جامعه در پرتو حجاب و عفاف است؛

آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: «جواب عملی و عینی آن وجود مجموعه عظیم نخبگان زن در جامعه ماست که هیچ وقت ما در کشور چنین وضعی نداشتیم». (بانکی پورفرد، ۱۳۹۱، ص ۷۹)

- تأثیر عفاف و حجاب بر سلامتی جامعه. کاهش میزان فساد در جامعه‌ای که بین زن و مرد حفاظی وجود داشته باشد، قابل مقایسه با جامعه‌ای که این حجاب وجود ندارد، نیست. (بانکی

پورفرد، ۱۳۹۱، ص ۱۱۰)

- زن منتظر با توجه به شناخت و آگاهی از فلسفه عفاف و حجاب، نقش خود را در جامعه این

گونه ترسیم می‌کند:

- ملتزم بودن به رعایت عفاف و حجاب در جامعه؛

- نگاه تیزبینانه به نقشه‌های دشمنان اسلام و تلاش در خنثی کردن آنها در پرتو گسترش

عفاف و حجاب؛

هدایت جامعه و برپایی امر به معروف و نهی از منکر و دعوت عفاف و حجاب.

۴-۴. زمینه سازی

بعد از اینکه منتظرگام‌های خودسازی و دگرسازی را برداشت، مسئولیت بزرگ‌تر یعنی

زمینه سازی برای حکومت عدل الهی توسط آخرین ذخیره الهی آغاز می‌شود. بدون شک حضور

زنان در نهضت بزرگ امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الکریم غیر قابل انکار است و این نکته بیانگر نقش پررنگ آنها در

زمینه سازی آن حکومت است. در حقیقت، یکی از مواد اساسی برای پاکی جامعه عمل به قانون

حجاب است. محال است جامعه‌ای از پاکی برخوردار باشد و زنان آن بی بند و بار و بی حجاب

باشند؛ زیرا بی‌حجابی و بای جامعه است و اگر این بیماری در جامعه راه یافت، افراد آن را به فساد

و نابودی می‌کشاند. (موحد قزوینی، ۱۳۸۸، ص ۸۹)

جامعه‌ای که افراد آن راه فساد را پیش گرفته باشد، چگونه می‌تواند حکومت امام خود را قبول

کند؟ پس ضروری است زنان در عصر غیبت با پوشیدن لباس عفاف و حیا و تقوا در گسترش فرهنگ

مهدویت حضور فعال داشته باشند و با حفظ سنگرهای فرهنگی در خانه و جامعه خویش اجازه

ورود مظاهر فرهنگ غرب را ندهند و با شناسایی نقشه‌های دشمنان اسلام در مسیر زمینه سازی

عصر ظهورگام بردارند. (معین الاسلام، ۱۳۸۸، ص ۸۹-۱۵۴) اینها فراهم نمی‌شود مگر اینکه

منتظران عامل به دعای امام خود باشند: «و علی النساء بالحیا والعفه؛ و برای زنان حیا و عفت تفضل

بفرما» و این درخواست امام انگیزش بسیار بزرگی برای منتظران به خصوص جامعه زنان است.

۵. نتیجه گیری

آماده شدن برای ظهور حضرت مهدی ابعاد گوناگون دارد. یکی از عوامل آماده سازی افراد و جامعه اصل مهم عفاف و حیا است که در قرآن بسیار مورد توجه قرار گرفته و روایات به آن تأکید بسیار دارند. این نیروی درونی تا جایی اهمیت دارد که امام عصر در دعای شریفش برای زنان این خصلت و ویژگی را از خداوند طلب می کند. حیا و عفت به صورت رفتاری، گفتاری و دیداری در فرد ظهور می کند. پس این نیرو زن منتظر را در مسیر حرکت به سوی جامعه مهدوی یاری می دهد و عامل بسیار مهمی در منتظر پروری و در نتیجه آمادگی جامعه و حرکت به سوی آرمان شهر مهدوی است؛ زیرا جامعه ای که بی بند و بار و خالی از عنصر عفاف و حیا باشد، شایستگی پذیرش حکومت حق را ندارد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. بانکی پور فرد، امیر حسین (۱۳۹۱). نقش و رسالت زن. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
۲. بانکی پور فرد، امیر حسین (۱۳۹۱). عرصه های حضور اجتماعی زن. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
۳. غلامی، یوسف (۱۳۸۱). رازیک فریب. قم: لاهیجی.
۴. قمی، عباس (۱۳۸۰). مفاتیح الجنان. قم: دلیل ما.
۵. کوهی، محمدرضا (۱۳۸۳). آسیب شناسی شخصیت و محبوبیت زن با محوریت عفاف و حجاب. تهران: انتشارات مشهور.
۶. مجلسی، محمد باقر (بی تا). بحار الانوار. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۷. محمدی اشتهاردی، محمد (بی تا). حجاب بیانگر شخصیت زن. قم: معاونت مبارزه با مفاسد اجتماعی.
۸. معین الاسلام، مریم (۱۳۸۸). زن منتظر و منتظر پروری. قم: الهادی.
۹. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۰. موحد قزوینی، محمد ابراهیم (۱۳۸۸). خواهرم حجاب سعادت است. تهران: نشر الوند.